

Harmath Károly

AGAPÉ – KÖNYVKIADÓ ÉS NYOMDA A VALLÁSI IRODALOM ÉS A KÖNYVKULTÚRA SZOLGÁLATÁBAN

Adalék a vajdasági magyar egyházi sajtó- és könyvkiadás történetéhez

1. Történelem

A második világháború utáni Jugoszlávia és a Vatikán között létrejött konkordátum légköre kedvező talajnak bizonyult a katolikus sajtó fejlődéséhez. A Vajdaságban két kezdeményezés indult útnak.

Elsőként a Szabadkai Apostoli Adminisztráció (ma: püspökség) papsága újraéleszti a két világháború között megjelent Hitélet című folyóiratot. A papság által megbízott rátermett főszerkesztő, Huzsvár László (jelenleg nagybecskereki megyés püspök) a cím megtartása mellett új arculatot és tartalmat ad a havonta megjelenő lapnak. A népszerű stílusban írt cikkek a zsinati szellemben nyúlnak a témákhoz. A folyóirat valójában e szellem szócsövévé válik a magyar nyelvterületen, hiszen a környező országokban a szigorú cenzúra, a külföldtől és egyben a külföldi teológiai áramlatoktól elszigetelt környezet nem kedvez a zsinati szellem megismerésének. A horvát teológiai kultúra közelsége, amelynek kiemelkedő képviselői vesznek részt a zsinaton, és amelyben a bácskai papság is nevelkedik, kaput nyit az aggioramento felé. Bizonyára e szerencsés, véleményem szerint gondviselészerű tényezőben kell keresnünk a Hitélet – visszatekintve már nyugodtan mondhatjuk – rendkívül gyors felemelkedését. A kisebbségi egyházi lap hamarosan eljut a magyar nyelvterület minden tájára, s kezdetben a Verbászon, majd később Újvidéken működő szerkesztőség a papok közkedvelt „zarándokhelyévé” válik. A főszerkesztőt nemcsak arról győzik meg, hogy milyen fontos munkát végez, nemcsak elcsodálkoznak azon, hogy nincs cenzúra és nincs példányszám-korlátozás, hanem meg is tárgyalnak vele egy-egy témát, sőt részletekbe menő megbeszéléseket folytatnak arról, hogyan lehet illegálisan – néha legálisan – átjuttatni a határokon. A folyóirat fénykorában legalább tizenötezer példány vándorol havonta hálósákban, hátizsákban, kocsialjban, élelmiszersomagok között az érdekeltek felé. Az út néha hosszúra sikeredik, s egy-egy plébános csak hónapok után tudja jelenteni, hogy „éppen most vettem kézhez a Hitélet legfrissebb számát, amely a múlt év novemberében jelent meg”.

A megváltozott életkörülmények között élő nemzedéknek már magyarázni kell, hogy mit is jelentett a saját bőrükön érezni a kommunizmus éveit. Habár Jugoszláviát Keleten Nyugatnak, Nyugaton meg Keletnek tartották, katolikus újság szerkesztése akkor sem volt könnyed játék. A cenzor ugyan nem jelent

meg a szerkesztőségben, de ott ült a nyomdában, s éjnek idején hivatalból olvasta a lapot, mielőtt még a szedett szöveg papírra került volna. Akadt alkalom, hogy a főszerkesztőt is magához citálta, s megkérte, változtasson a fogalmazáson, de volt alkalom, amikor a főszerkesztő és a láthatatlan cenzor is figyelmetlen volt: ekkor a vallási ügyek minisztere lépett, s kompromisszumot kötve azt kérte a főszerkesztőtől, hogy szigorú, komoly (és bűnbánó) szavakkal határolja el magát a megjelent, ideológiát sértő cikktől.

A nyilvános terjesztés is álom volt csupán. A katolikus sajtó a sekrestyébe szorult. Ott lehetett megvenni. Talán még ma sem túlzás, ha azt mondom: a volt kommunista államokban a katolikus sajtó továbbra is a sekrestye sajtója. Még katolikus értelmiségi is szégyelli profán könyvesboltban keresni. Pedig ez jó útja lehetne annak, hogy mi magunk vegyük rá a könyvkereskedőt: pultjain legyenek ott a vallásos könyvek is.

A másik kezdeményezés a szabadkai ferences rendházból indul ki a hatvanas évek végén és a hetvenes évek elején. A P. Lotspeich Amat gargyán köré gyűlő Világi Ferences Rendnek lelkes tagjai Testvéri Szolgálat Krisztusban címen lelkeségi folyóiratot indítanak. Példányszáma alig-alig éri el a 800-at, de az elmélyülésre vágyók egyre jobban igénylik. Következésképpen megjelennek a zsebformátumú Agapé füzetek, amelyek egy-egy témát dolgoznak fel a lelkeség területéről. Mivel azonban az ördög a ferenceseknél sem alszik, az előjárók a magyar pasztorációnál fontosabb feladatok végzése miatt elhelyezik Szabadkáról a magyarul tudó és beszélni akaró rendtagokat. A ferences sajtótevékenység szünetel 1976-ig, amikor a horvátországi és olaszországi teológiai tanulmányairól visszatért Harmath Károly, pappá szentelése után a haldokló Assisi Szent Ferenc szavaival élve „Incipiamust” mond, s e néven közlőnyt jelentet meg Szent Ferenc halálának 750. évfordulója alkalmából. A fogadtatásból bátorítást nyerve 1977 karácsonyán újjáéleszti a Testvéri Szolgálatot Krisztusban, de ez a név már csak az alcímben található. Címében az Agapé olvassuk.

A két vajdasági vallási folyóirat együtt él és fejlődik egészen 1990-ig. Ekkor a már felfejlődött Agapé Kiadó és a Hitélet szerkesztősége között létrejött megegyezés alapján a két folyóirat egyesül, s Hitélet néven, de Agapé szellemében és technikai kivitelezésben él tovább egészen napjainkig.

CYKLOSTILTÓL A BEJEGYZETT NYOMDÁIG

Míg a Hitélet folyóirat elsősorban a közös kezdeményezés és a közös kezdeti tőke összehozásának köszönhetően kezdettől fogva minőségi nyomdattechnikával jelenik meg (1990-ig tiponyomással, ólombetűs nyomtatással), addig a még a Rend részéről is magánkezdeményezésnek tekintett Agapé, amely semmilyen indulási tőkével nem rendelkezik, végigjárja a nyomtatás különböző lépcsőit. Az első szám fedele az amatőr szitanyomó kezének nyomait viseli (de ezek már felszentelt papi kezek!), belvilága az ún. ciklostil technikával készül (írógéppel átyuggatott matrica, mely az átyuggatott részeket átengedi a papírra a festéket). Később jelenik meg az első kis ofszetgép, de mivel még mindig nincs pénz a grafikai filmekre, a nyomólemezt, amely akkortájt valójában még csak nyomómatica, a tördelő-főszerkesztő leleményességére van bízva. S miközben ezt mondom, újra kell emlékeztetnem arra, hogy az ördög a

hetvenes évek második felében sem alszik. A szabadkai kolostorban újra fő-
lősleg nyilvánul meg a magyar barátok számában, s az egyetlen magyar ajkút
is továbbhelyezik.

Mivel azonban Isten görbe vonalakon is egyenesen ír, védelmébe veszi a
Bécsből, majd később Našićérről szerkesztett Agapét és a lassan mellette meg-
jelenő más kiadványokat. Visszatekintve és szem előtt tartva a mai tényeket
is, nem tudom elhallgatni, hogy mennyire hálás vagyok Istennek e nagy mű-
véért. Ezt már sokszor mondtam, de most sem tudok hallgatni róla.

HORVÁTORSZÁGI KIADÓ „MAGYAR RÉSZLEGE”

1982-ben a zágrábi Kršćanska Sadašnjost Kiadó akkortájt fiatal, ma már
elhunyt agilis igazgatója, a nemzeti hovatarozás kérdésében előfőtelektől
mentes dr. Josip Turčinović együttműködést ajánl fel az Agapénak. Az együtt-
működés mérőföldkövének számít, hogy az Agapé mint az említett kiadó ma-
gyar részlege jogi státust szerez, az illetékes állami szervek ébertelenségének
köszönhetően. (A KS a statútuma és a bejegyzés értelmében Horvátországon
kívülre nem terjeszthette volna ki működését.) Ezenkívül megszületnek az első
nemzetközi kapcsolatok és a tagsága a különböző nemzetközi katolikus szer-
vekben (UCIP, ELCE). A kiadványok és az alkalmazottak száma egyre növe-
kedik, és egyre színvonalasabb munka folyik. A nyomda gépparkja is bővül. A
magyar részlegként való működés nem jelentette az Agapé bekebelezését, ha-
nem teljes financiaális és kiadói önállóságot élvezett.

AGAPÉ, ÚJVIDÉK

Az 1991-ben fellángolt balkáni háborúk miatt a kapcsolattartás Zágrábbal
nehézzé, majd lehetetlenné vált. Újabb lépést kellett tenni. Mivel a Kis-Jugo-
szlavia törvényei mind a mai napig nem kezelik világosan az egyház jogállását,
s mivel a horvát ferences provincia továbbra is magánkezdeményezésű idegen
testként kezeli az Agapét, az új bejegyzés magántulajdonban levő kft. formá-
jában történik, amely teljesen függetlenül működik.

AGAPÉ, SZEGED

Mivel a Gondviselés útjai kifürkészhetetlenek, nem csoda, hogy egy gene-
rális vizitáció keretében születik meg a döntés kiadó és nyomda alapítására
Szegeden. Társvizitátorként járva Ulrich Zankanella bécsi ferencessel a ma-
riánus provinciát, megérlelődik a gondolat, hogy Szegeden is kiadót és nyom-
dát kellene nyitni. S hogy ne ismétlődjön meg a helyzet, hogy egy ferences
„kiadó- és nyomdatulajdonos”, a vegyes kft. mellett döntünk. Kezdeti alapítói
a szegedi Agapénak, a törvény és a jog előtt, az Újvidéki Ferences Rendház,
a budapesti Kapisztrán Provincia és a bécsi Ferences Provincia. Miután a kü-
lönöző esetleges Áfa-vonzatok és hasonló kellemetlenségek miatt a Kapisztrán
Provincia kilépett, a helyét a zágrábi Ferences Rendtartomány töltötte be.
A patronátusok azonban a gyakorlatban nem jelentettek és nem jelentenek
semmi különöset. A munkát itt is előlről kellett kezdeni. Düledező fészereket,
hullaházat kellett kitakarítani, majd újjáépíteni, bővíteni. S mikor már néha
az öröm ajtaján akartunk belépni, az öröm mélységébe zuhantunk. Csak fél-

dának említtem meg, hogy amikor első nyomdagépünknek az alapját akartuk kiásni, a valamikor a Mátyás téren elhelyezett szobrok „földi maradványaira” bukkantunk. Ez elegendő volt ahhoz, hogy a műemlékvédelem gyors és hatékony munkájának köszönhetően az udvaron rekedt gép egy éven belül olyanyra a rozsdá martaléka legyen, hogy alig lehetett már használatba venni.

2. Célok

Minden kezdeményezésben rendkívül fontosnak tartom a motivációt. Ez alapozza meg a jövőt, az előrehaladást és a sikert. Nekünk, keresztényeknek időálló motivációink vannak. Az időben létezőnk, de időt meghaladó értékekre irányul figyelmünk és cselekvésünk. Az Agapé is ilyen céllal indult és létezik. A franciák azt mondanák, az a „raison d’être”-je.

Talán nem tartanak nagyképűnek, ha azt mondom, hogy már a névadásban is valamilyen mértékben benne van a küldetés meghatározása. A bibliai nevek nemcsak arra szolgálnak, hogy valakit nevén lehessen szólítani, vagy hogy valaki a név segítségével tudatosítsa a másoktól való különbözőségét. A biblia névben benne van az élet, az élet tartalma, a küldetés, a kiválasztottság. Egy multinacionális és multikulturális környezetben olyan nevet kellett találni, amit a más ajkúak is ki tudnak mondani. Az *agapé* görög szóra esett a választás. Tudjuk, a pszichológia is ezzel a kifejezéssel jelöli a szeretet legmagasabb fokát. A kereszténységben kettős jelentése van. Pál apostol használatában az Isten önzetlen, odaadó, viszonzásul semmit nem váró szeretetét jelzi. Az őskeresztények életében az agapé a testvéri lakoma, az eukarisztia folytatása. Kiadónk ezt a kettős szolgálatot szeretné vállalni: terjeszteni az örömhírt arról, hogy az Isten segíteni kívánja az embert, hogy rájöjjön: őt egy lény, nem is akármilyen, hanem örök és tökéletes, mindenkor szereti. Aki megízlelte ezt a szeretetet, az nem tud róla hallgatni. Minden eszközzel hirdeti. A sajtó segítségével is. (Néha irigyen néztem egyes keresztény szekták lelkes sajtóapostolkodását, amíg mi, katolikusok nagyon gyakran csak ún. „business”-nek tartjuk a sajtót, egyesek szórakozásának vagy jobbik esetben feladatának, és nem igehirdetői, helyesebben: Isten-hirdetői eszköznek. Vagy talán a mi Istenünket szégyellnünk kell? Esetleg nem érdemli meg, hogy a sajtó segítségével is hirdessük, ill. tanúságot tegyünk róla?) Másrészt, ha az agapé valamilyen módon Isten „hosszabbított asztala”, akkor jogunk van arra, hogy legalább morzsákat szedjünk erről az asztról. Nem tudjuk teljes egészében megérteni, felfogni és befogadni Istent, de ki kell használnunk minden eszközt, ami a befogadást elősegíti. Esetünkben az írott szó eszközére gondolok.

Az írott és nyomtatott szó valakihez szól. Az Agapé sohasem akart a teológiai racionalizmus lovára ülni, s reméljük, ez nem történik meg a jövőben sem. A hit és az értelem között összhangnak kell uralkodnia. Kiadványaink megválasztásában ezért fontos szempont, hogy olyan könyveket adjunk ki, amelyeket tömegek is meg tudnak érteni. Mit ér az olyan igehirdetés, amit senki sem ért. Az Igének minduntalan meg kell testesülnie. Szent Ferenc atyánknak vannak igen érdekes idevágó gondolatai. Azt mondja a kisebb testvérekről, hogy nekik minduntalan szülniük kell az igét. Így válnak anyákká. A keresztény igehirdetőnek ez kiemelkedő feladata. Úgy kell szólnia az emberhez, hogy abban életet öltson az i(I)ge. Valamikor, elsősorban racionális teológiára

vágyó személyek, azzal is vádoltak bennünket, hogy kiadványainknak nincs teológiai súlya. Elfogadom (habár mostanában ez nem érvényes, és nem is hangzik el effajta vád). Számunkra az a kérdés, hogy egy közepes általános és vallási műveltségű ember (hogy konkrétabb legyek: aki tudja, hogy a fatimai Szűzanya nem a lourdes-i unokahúga) meg tud-e érteni bennünket. Kiadványainkat elsősorban neki szánjuk, de mindenkor azzal a céllal, hogy a kiadvány azonnal emelje is az ő vallási szintjét. Teológiailag azt mondanám, van ebben egy kis kenózis. Pál apostol írja az efcuzsiaknak, hogy Krisztus a megtestesülés lévén „kiüresítette önmagát” isteni mivoltából, hogy felemelhesse az embert isteni szintre. Lehajolni az emberhez, átkarolásra nyújtani a kezét, de úgy, hogy megértse a gesztusunkat, utána átkarolni és felemelni.

Lényeges szempont és cél a kiadvány esztétikája. Kettős törekvésre gondolok, amikor erről beszélek: a szöveggondozás, mert a könyv nyelvművelő feladatokat is ellát. A jó stílus, az érthető nyelvezet, a megfelelő és minőségi fordítás a kultúra szolgálatában áll. A másik szempont a törekvés a szép grafikai kivitelezésre.

Arra is nagyon ügyelünk, hogy könyveink ára elfogadható legyen. A jelen, megváltozott körülmények között ez már sokkal nehezebb. A terjesztők könnyörtelenül megkövetelik árrésüket, a sajtóapostolok száma meg fogyóban van. Aki közelebről ismeri eladási politikánkat, az tudja, hogy ma is igen kedvezményesen hozzá tud jutni a kiadványainkhoz.

Munkatársaink megválogatásában is megköveteljük ezen elvek tiszteletben tartását. Fontosnak tartom, hogy a munkatársak („munkavállalók”, „alkalmazottak”) elfogadják az említett alapelveket. Ez nem mindig könnyű, mert komoly, kemény és kitartó munkát igényel. Olyan hozzáállást a munkához, mint ami a családban szokott lenni: a tennivalót el kell végezni, és semmilyen munka sem számít alacsonyabb vagy magasabb rendűnek. Mindenki számára a saját munkája, vagy éppen az, amit tesz, a legmagasabb rendű. De a munka mellett a légkör is fontos. Az agapét igyekszünk házon belül is megvalósítani: a szeretetben együtt dolgozó kis csapat a fontos. Sokan kérdeztek már, hogy ilyen kevés emberrel hogyan lehet ilyen sokat megvalósítani. Mit válaszoljak? Hát... így!

Kiadónk szolgáltatásokat is nyújt. Amikor kapacitásunk megengedi, szívesen állunk mások rendelkezésére. Ebben is szigorú elveket követünk. Kettőt szeretnék kiemelni: 1. Nem célunk a meggazdagodás, de a tisztességes díjat megkérjük. Ennek fejében folyamatos minőséget kínálunk. Mi feltételezzük, hogy a megrendelő nem azért jön hozzánk, hogy könyvet nyomjunk neki, hanem, hogy vele együtt adjuk ki az ő művét, amelyre aztán mindig büszke lehet (és természetesen mi is). Örömmel, de nem kárörömmel tapasztaljuk, hogy egyre nagyobb azoknak a száma, akik elfordultak tőlünk, mert mások olcsóbban dolgoztak nekik. Miután azonban „összelapátolt”, minőségtelen (de olcsó) munkát kaptak, rájöttek, hogy olcsó húsnak híg a leve. Egészen világosan: mi nemcsak a megrendelő pénzét tiszteljük, hanem elsősorban a megrendelőt. És ehhez kapcsolódik a 2. pont: nincs pénz és nics haszon, ami indokoltá tehetné számunkra, hogy akár szolgáltatásban is elvállaljunk olyan munkát, ami sérti a keresztény erkölcsöket, vagy megrontja az emberek közötti viszonyokat.

3. Termékeink

Kiadványainkat négy fő csoportba sorolnám be:

1. Folyóirat – havonta adjuk ki a Hitélet folyóiratot.
2. Naptárak – minden évben többfajta naptárt jelentetünk meg.
3. Apró kiadványok – különböző szórólapok, szentképek, levelezőlapok...
4. Könyvek – tehát 48 oldal terjedelmet meghaladó kiadványok.

Szeged, 2001. január 24-én, Katolikus Ház, KÉSZ összejövétel